

<https://doi.org/10.59849/2313-5204.2026.1.121>

NAMİQ ƏHMƏDOV (Azərbaycan)*

SOVET İDEOLOJİ MƏKANI VƏ “KOMMUNİST” QƏZETİNDƏ İ TÜRKOLOJİ QURULTAY DİSKURSU

Xülasə

1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının elmi, mədəni və ictimai həyatında mühüm dönüş nöqtələrindən biri olmuşdur. Qurultay türk dillərinin inkişafı, ortaq əlifba məsələsi, terminologiya, ədəbi dil problemləri, tarix və etnoqrafiya kimi mühüm məsələlərin müzakirə edildiyi genişmiqyaslı beynəlxalq elmi platforma kimi çıxış etmişdir. Türk xalqlarının müxtəlif bölgələrindən alim, yazıçı və ictimai xadimlərin iştirak etdiyi bu mötəbər tədbir yalnız elmi mahiyyət daşımamış, eyni zamanda türk dünyasının mədəni integrasiyası və ortaq düşüncə məkanının formalaşdırılması baxımından da xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Qurultayda latın qrafikalı yeni əlifbaya keçid məsələsinin geniş müzakirəsi və qəbul edilən qərarlar sonrakı illərdə türk xalqlarının yazı və maarif tarixində mühüm rol oynamışdır.

Qurultayın hazırlanması, təşkili və ideyalarının geniş ictimaiyyətə çatdırılmasında dövrün mətbuatı, xüsusilə “Kommunist” qəzeti mühüm rol oynamışdır. Qəzet qurultay ərəfəsində əlifba islahatı, türk dillərinin inkişaf perspektivləri və türkoloji araşdırmalarla bağlı materiallara geniş yer vermiş, qurultayın gedişini mütəmadi şəkildə işıqlandırmışdır. Məqalədə “Kommunist” qəzetinin qurultaydan əvvəlki və sonrakı fəaliyyətinə nəzər salınır, onun yeni əlifba ideyasının təbliği, türkologiya ilə bağlı elmi fikrin yayılması və ictimai rəyin formalaşdırılmasındakı rolu araşdırılır.

Eyni zamanda “Kommunist” qəzetinin yalnız informasiya vasitəsi kimi deyil, həm də dövrün ideoloji və elmi düşüncəsini istiqamətləndirən mühüm ictimai platforma kimi çıxış etdiyi göstərilir. Məqalədə qəzetin qurultayın ideyalarının yayılması, türkoloji elmi fikrin formalaşdırılması, maarifçilik prosesinin sürətləndirilməsi və ictimai rəyin istiqamətləndirilməsi sahəsindəki fəaliyyəti konkret nümunələr əsasında təhlilə cəlb edilir.

Açar sözlər: *əlifba islahatı, Birinci Türkoloji Qurultay, “Kommunist” qəzeti, türkologiya, repressiya dövrü.*

* Bakı Dövlət Universiteti, Beynəlxalq Jurnalistika və informasiya siyasəti kafedrası. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: tuqay59@mail.ru

Giriş

XX əsrin ilk onilliklərində türk xalqlarının dili, yazı sistemi və mədəni kimliyi məsələləri geniş müzakirə olunurdu. Bu müzakirələrin ən mühüm mərhələlərindən biri 1926-cı ilin 26 fevral – 5 mart tarixlərində Bakıda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay olmuşdur. Qurultay təkcə dilçilik və türkologiya sahəsində deyil, ümumilikdə türk xalqları arasında intellektual əməkdaşlığın yeni mərhələsinin başlanğıcı kimi çıxış etmişdir. Müzakirələrin miqyası, iştirakçıların elmi nüfuzu və qəbul olunan qərarların strateji xarakteri bu toplantını dövrünün ən nüfuzlu beynəlxalq elmi forumlarından birinə çevirmişdir.

Bu dövrdə elmi qurumların və akademik institutların yeni formalaşdığı bir şəraitdə mətbuat mühüm ideoloji və elmi tribuna funksiyasını yerinə yetirirdi. Xüsusilə “Kommunist” qəzeti yalnız gündəlik informasiya vasitəsi kimi deyil, həm də ölkənin humanitar və ideoloji mərkəzlərindən biri kimi çıxış edirdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra Sovet hakimiyyətinin ilk illərində dil və əlifba məsələsi ictimai müzakirələrin əsas mövzularından biri kimi gündəmə gətirən də bu qəzet olmuşdur. Bu baxımdan Fərhad Ağazadənin “Əlifbanın dil yanlışlıqlarına təsiri”¹ adlı məqaləsi dil məsələsinə həsr olunmuş ilk məqalə hesab edilə bilər. Məqalə 1921-ci ilin may ayında “Kommunist” qəzetinin dörd sayında dərc edilmiş və əlifba məsələsinin elmi müstəvidə müzakirəsinə təkan vermişdir. Həmin dövrdə bu məqalədən sonra qəzet dil islahatı və əlifba ilə bağlı ideyaların müzakirə olunduğu əsas platformaya çevrilmişdir.

Qurultayın elmi gündəliyi “Kommunist” qəzetinin təqdimatında

Birinci Türkoloji Qurultayın elmi və ictimai əhəmiyyətinin geniş auditoriyaya çatdırılmasında dövrün mətbuatı mühüm rol oynamışdır. Qurultayın tədqiqində istifadə olunan mənbələr arasında arxiv sənədləri, iclasların stenoqramları və iştirakçıların xatirələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan Qurultayın stenoqramı², Əli bəy Hüseynzadənin

¹Ağazadə F., Əlifbanın dil yanlışlıqlarına təsiri//Kommunist.–1921.–may (№ 227,229,232,236).–(Ərəb qrafikasında).

²1926-cı il Birinci Bakı Türkoloji Qurultayı. Rus dilindən tərcümə, ön söz və şərhlər: Kamil Vəli Nərimanoğlu, Əliheydər Ağakışiyev. – Bakı: Çinar-Çap, 2006. – 570 s.

qeydləri, Xalid Səid Xocayevin³, həmçinin alman alimləri T. Menzel, P. Vitter, V. Radeboldun xatirə və müşahidələri⁴ qurultayın intellektual mühitini və elmi müzakirələrin məzmununu daha dolğun şəkildə əks etdirən mühüm mənbələrdən hesab olunur. Bu materiallar tədbirin yalnız rəsmi tərəflərini deyil, həm də iştirakçılar arasında gedən elmi debatların və fikir mübadiləsinin mahiyyətini anlamağa imkan verir.

Eyni zamanda, dövrün mətbuatı qurultayın ictimai diskursa daxil edilməsində vasitəçi rolunu oynayır. Qəzet və jurnallar vasitəsilə qurultayda müzakirə olunan dil, əlifba, tarix və mədəniyyət məsələləri geniş oxucu kütləsinin diqqətinə çatdırılır, bu mövzular ətrafında ictimai maraq formalaşdırılırdı. Mətbuat Birinci Türkoloji Qurultayın cəmiyyətə çatdırılmasında mühüm kommunikasiya vasitəsi olmaqla yanaşı, həm də onun elmi ideyalarının yayılmasına və ictimai müzakirə predmetinə çevrilməsinə mühüm təsir göstərmişdir.

Dövrün mətbuatının məsələyə münasibətini öyrənəndə “Yeni fikir”, “Yeni yol”, “Maarif və mədəniyyət”, “Maarif işçisi”, “Qızıl əsgər”, “Yeni məktəb”, “Dan ulduzu” kimi nəşrlərin fəaliyyətindən yan keçmək olmur. Amma məsələnin mahiyyətində dayanan çox önəmli bir fakt isə “Kommunist” qəzetinin fəaliyyətinin nə qədər önəm daşdığını bir daha təsdiqləyir. Qurultayın hazırlanması və keçirilməsi mərhələsində ən fəal mətbu tribuna “Kommunist” qəzeti olmuşdur. Qəzet Qurultayın məqsədlərini, gündəliyini, məruzə və çıxışların xülasələrini, eləcə də təşkilati prosesləri ardıcıl şəkildə səhifələrində dərc etmişdir. 1925–1926-cı illərdə həm qurultay ərəfəsində, həm də qurultayın gedişi dövründə müxtəlif qəzet və jurnallarda qurultaya dair 180-nə yaxın məqalə çap edilmişdir. Təkcə “Kommunist” qəzetində yayımlanan materialların sayı isə 100-dən çox olmuşdur. Bu yazılar qurultayın ideyalarının formalaşmasında və cəmiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynamışdır.

Qurultay ərəfəsində, xüsusən də 1925-ci ildə bu məsələ xüsusi ilə aktuallaşmış və qəzetin dərc etdiyi silsilə materiallarda da aydın görünür.

³ Xalid Səid, (1929), Yeni əlifba yollarında: eski xatirə və duyğularım, Bakı, 147 s.

⁴ Menzel, T., (1926). “Die Ergebnisse des I. Turkologen-Kongresses in Baku”, Körösi Csoma – Archivum II., , ss. 143–162; Radebold V. Bakıda Türk xalqları qurultayı // *Mitteilungen der Deutsch-Türkischen Vereinigung*. – 1926. – № 5. – S. 143–162. – (alman dilində); Vitter P. Türk xalqlarının birinci konqresi // *Berliner Börsen-Courier*. – 1926. – № 173. – 15 aprel. – (alman dilində); Menzel T. Türkoloji konqres, Bakı 1926 // *Der Islam*. – 1927. – № 16. – (alman dilində); Rıpkı J. Teodor Menzel xatirəsinə (Memoriam Theodor Menzel). – Praqa. – 1941.

Bu kontekstdə Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri, Yeni Türk Əlifbası Komitəsinin rəhbəri olan Səmədağa Ağamalıoğlunun “Türkoloji qurultay bizə nə verə bilər?”⁵ məqaləsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə Qurultay türk xalqları arasında elmi, mədəni və düşüncə baxımından yaxınlaşmanı təmin edəcək platforma kimi təqdim olunur, ortaq əlifba məsələsi isə əsas prioritet kimi irəli sürülürdü.

Ağamalıoğlunun qaldırdığı bu məsələnin aktuallığı qəzetin 9 noyabr 1925-ci il sayında təqdim olunan digər məqalələrdə təqdir olunur. Maraqlıdır ki, qəzet elə bu sayında Türkoloji qurultayla bağlı bir sıra mühüm materialları dərc etmişdir. Bu sayda “Türkoloji qurultayın təşkili” (Qurultayın keçirilməsi üçün təşkilat komissiyasının görəcəyi işlər haqqında) adlı yazı, həmçinin elmi məsələlərin həllində qurultayın əhəmiyyəti barədə professor N. N. Poppenin məktubu⁶, A. Zifeldtin “Türkoloji qurultayına dair” (Birinci Türkoloji qurultayın proqramına daxil edilən məsələlər haqqında)⁷, N. İ. Aşmarinin “Türkoloji qurultay haqqında bir neçə kəlmə” (Qurultay ərəfəsində)⁸, V. V. Bartoldun “Türkoloji qurultay münasibətilə” (Qurultayın Bakıda keçirilməsi haqqında)⁹ və B. Çobanzadənin “Türkoloji qurultay” (Qurultayın gündəliyində duran məsələlər haqqında)¹⁰ adlı məqalələri dərc olunmuşdur. Bu faktlar göstərir ki, ölkənin əsas ideoloji tribunası hesab olunan “Kommunist” qəzeti qurultay ərəfəsində türkoloji məsələlərin müzakirəsinə geniş yer ayırmış, bu mövzuda aparılan elmi və ictimai diskussiyaların formalaşmasına geniş imkanlar yaratmışdır.

Əslində, qəzetin dərc etdiyi materiallara baxanda da görünür ki, I Türkoloji Qurultay təkcə elmi tədbir olmaqla kifayətlənmirdi. O, sovet məkanında say etibarilə slavyanlardan sonra ikinci böyük etnik qrup olan türk xalqlarının dil, əlifba və mədəni inkişafı məsələlərinin müzakirə

⁵ Ağamalıoğlu S. *Türkoloji qurultay bizə nə verə bilər?* / Türkoloji qurultay ərəfəsində // Kommunist. – 1925. – 9 noyabr (№ 256). – S. 4. – (Ərəb qrafikasında).

⁶ Poppe N. *Professor Poppenin məktubu: elmi məsələlərin həllində Türkoloji qurultayın əhəmiyyəti* // Kommunist qəzeti. – 1925. – 9 noyabr (№ 256). – S. 5. – (Ərəb qrafikasında).

⁷ Zifeldt A. *Türkoloji qurultayına dair* // Kommunist qəzeti. – 1925. – 9 noyabr (№ 256). – S. 5. – (Ərəb qrafikasında).

⁸ Aşmarin, N. İ. *Türkoloji qurultay haqqında bir neçə kəlmə* (Türkoloji Qurultay ərəfəsində) // Kommunist qəzeti. – 1925, 9 noyabr, № 256, s. 5. – (Ərəb qrafikasında).

⁹ Bartold, V. V. *Türkoloji Qurultay münasibətilə* (Qurultayın Bakıda keçirilməsi haqqında) // Kommunist qəzeti. – 1925, 9 noyabr, № 256, s. 4. – (Ərəb qrafikasında).

¹⁰ Çobanzadə, B. *Türkoloji qurultay* (Qurultayın gündəliyində duran məsələlər haqqında) // Kommunist qəzeti. – 1925, 9 noyabr, № 256, s. 4. – (Ərəb qrafikasında).

olunduğu mühüm beynəlxalq platforma idi. Qurultay çərçivəsində dil və əlifba islahatı, terminologiyanın yaradılması, təhsil və mədəniyyət siyasətinin istiqamətləri kimi məsələlər geniş şəkildə müzakirə edilirdi. Bu baxımdan, qurultay həm sovet məkanında türk xalqlarının mədəni inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsində, həm də həmin dövrdə Türkiyə Cümhuriyyətində aparılan dil və əlifba islahatları fonunda türk dünyasının elmi-mədəni integrasiyası ideyalarının formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Qurultay ərəfəsində qəzətdə təqdim olunan bütün yazılarda bu çağırış və fəallıq özünü təsdiqləyir.

Qurultayın əsas müzakirə mövzularından biri türk xalqlarının əlifba sistemi idi. Qurultayda latın qrafikalı əlifbaya keçidin elmi və metodoloji prinsipləri hazırlanmış, nəticədə 1929-cu il yanvarın 1-dən etibarən Sovet hökuməti ərəb əlifbasının istifadəsini qadağan etmişdir. Bu prosesdə “Kommunist” qəzeti mühüm rol oynamışdır.

Qəzet qurultayın iclaslarını, çıxışları, qəbul olunan qərarları və müzakirələri müntəzəm və əhatəli şəkildə işıqlandırır. Burada SSRİ Mərkəzi İcrayyə Komitəsinin sədri Qəzənfər Musabəyovun, Azərbaycan rəhbəri Səməd Ağamalıoğlunun, eləcə də Qəzənfər Musabəyov, Həbib Cəbiyev kimi dövlət xadimlərinin çıxışları dərc olunmuşdur¹¹. Bundan əlavə, türkologiya elminin görkəmli nümayəndələri – Əli bəy Hüseynzadə, Mehmet Fuad Köprülüzadə, Vasili Bartold, Bəkir Çobanzadə, Hənifə Zeynallı və digər alimlərin məqalə və müsahibələri də qəzet səhifələrində yer almışdır. Bu materiallar qurultayın məqsəd və məramını izah edən mühüm tarixi sənədlər kimi böyük elmi əhəmiyyətə malikdir.

“Kommunist” qəzetində qurultayın elmi prioritetləri

1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının dili, tarixi və mədəniyyətinin öyrənilməsi sahəsində mühüm elmi hadisə kimi tarixə daxil olmuşdur. Qurultay çərçivəsində müxtəlif ölkələrdən gəlmiş alimlər türkoloji elmin aktual problemlərini müzakirə

¹¹ Ağamalıoğlu S. Sabir kitabxanasının ümumi iclasında “Türkoloji qurultayın əhəmiyyəti” mövzusunda məruzəsi: *(Türkoloji qurultay ərəfəsində)* // Kommunist qəzeti. – 1926. – 21 fevral (№ 44). – S. 5.; Мусабаев Г. Мусабаев йолдашын нитти: Birinci Türkoloji qurultayın iştirakçılarna təbrik və qurultayda müzakirə ediləcək məsələlər haqqında // **Kommunist** qəzeti. – 1926. – 28 fevral (№ 50). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Cəbiyev H. Cəbiyev yoldaşın təbrik nitqi: *(Birinci Türkoloji qurultayda)* // Kommunist qəzeti. – 1926. – 9 mart (№ 58). – S. 5.

etmiş, bu sahədə aparılan tədqiqatların vəziyyətini qiymətləndirmiş və gələcək istiqamətləri müəyyənləşdirmişlər. Qurultayın materialları, o cümlədən dövrün mətbuatında – xüsusilə “Kommunist” qəzetində dərc olunan məruzə və çıxışlar onun geniş elmi gündəliyini aydın şəkildə göstərir.

Qurultayın ilk günündən son iclasınadək baş verən hadisələr barədə “Kommunist” qəzetində verilən geniş və ardıcıl məlumatlar bu beynəlxalq tədbirin gedişini və mahiyyətini ətraflı şəkildə əks etdirmişdir. Dərc olunan xəbərlər və məqalələr vasitəsilə qurultayda səsləndirilən təbriklər, müzakirə mövzuları, qəbul edilən qərarlar və iştirakçıların çıxışları ictimaiyyətə geniş şəkildə təqdim olunmuşdur.

Hətta qəzetin dərc etdiyi materiallarda toplantının məhz Bakıda keçirilməsi də müəyyən elmi və tarixi faktlarla əsaslandırılırdı. Belə ki, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan türkologiya sahəsində mühüm elmi mərkəzlərdən birinə çevrilmişdi. Yerli alimlərin fonetika, tarixi dilçilik, leksikologiya və folklorşünaslıq istiqamətlərində apardıqları tədqiqatlar ümumtürk elminin inkişafına ciddi töhfələr vermişdir. Bu baxımdan, qurultayla bağlı məsələlərin dövrü mətbuatda geniş şəkildə işıqlandırılması da xüsusi aktualıq kəsb edir və həmin dövrün elmi-ictimai mühitində türkoloji problemlərə olan marağın yüksək səviyyədə olduğunu göstərir.

Görkəmli türkoloq alimlərdən V.V. Bartold, S.F. Oldenburq, A.A. Müller, F. Köprülüzadə, A.N. Samoyloviç, B. Çobanzadə, H. Zeynallı, A.R. Zifeldt-Simomyagi, S.Y. Malov, F. Ağzadə, N.F. Yakovlev, C. Məmmədzadə, N.N. Poppe, H. Şəraf, T. Menzel və başqaları Qurultayda müxtəlif mövzularda maraqlı və elmi baxımdan dəyərli məruzələrlə çıxış etmişlər. Bu məlumatları həm ardıcılığı, həm də informasiyalılığı baxımından qəzetin dərc etdiyi məqalələrdə də görməkdəyik. Hətta bu məqalələrlə tanışlıq da təsdiqləyir ki, məruzələr türk xalqlarının tarixi, dili, ədəbiyyatı, terminologiyası, əlifba sistemi və mədəni irsi ilə bağlı geniş problemləri əhatə edirdi. Məsələn, V.V. Bartold “Türk xalqlarının tarixinin müasir vəziyyəti və öyrənilməsinin yaxın vəzifələri”, S.F. Oldenburq “Türk xalqları arasında ölkəşünaslıq işlərinin metodları”, F. Köprülüzadə

isə “Türk xalqlarının ədəbi dillərinin inkişafı” mövzusunda çıxış edərək türkologiya elminin aktual məsələlərini gündəmə gətirmişdir¹².

Eyni zamanda, dərc edilən məqalələr təsdiqləyir ki, terminologiya və dil məsələləri də Qurultayın əsas müzakirə istiqamətlərindən olmuşdur. Bu sahədə Bəkir Çobanzadə “Türk ləhcələrinin yaxın qohumluğu haqqında”, Hənifə Zeynallı “Türk dillərində elmi terminologiya sistemi haqqında”, A.R. Zifeldt-Simumyagi isə “Türk dillərində elmi terminologiyanın yaranma prinsipləri məsələsi haqqında” məruzələrlə çıxış etmişdir¹³. Bundan başqa, S.Y. Malov qədim türk dillərinin öyrənilməsi problemlərinə, Jirkov L.İ. və N.F. Yakovlev isə türk xalqlarının sosial-mədəni şəraiti ilə bağlı əlifba sisteminin qurulması məsələlərinə toxunmuşdur¹⁴. Qəzet yazır ki, qurultayda fonetika və dil tədrisi məsələləri də diqqət mərkəzində olmuşdur. Görkəmli dilçi-alim L.V. Şerba “Orfoqrafiyanın əsas prinsipləri və onların sosial əhəmiyyəti” və “Ana dili tədrisinin metodikasında ən yeni cərəyanlar” mövzusunda məruzələr edərək dilin öyrədilməsi və yazı sisteminin elmi əsasları barədə mühüm fikirlər irəli sürmüşdür¹⁵.

“Kommunist” qəzetinin təqdim etdiyi məqalələr seriyasını təhlil etdikcə, aydın görünür ki, Qurultayın əsas mövzuları sırasında ortaq türk əlifbasının yaradılması, yazı sisteminin islahı, dil və üslub normalarının

¹²Bartold V. Akademik Bartoldun məruzəsi: “Türk xalqları tarixinin tədqiqi haqqında” / Birinci Türkoloji qurultayın ikinci iclası // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 1 mart (№ 51). – S. 3. – (ərəb qrafikasında); Oldenburq S. F. Akademik Oldenburqun məruzəsi: “Türk xalqları arasında ölkəşünaslıq işləri haqqında” / Birinci Türkoloji qurultayın 6 mart səhər iclası // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 9 mart (№ 58). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Köprülüzadə M. F. Professor Köprülüzadənin məruzəsi: “Türk dillərində ləhcə” / Birinci Türkoloji qurultayın 5 mart səhər iclası // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 8 mart (№ 57). – S. 5. – (ərəb qrafikasında).

¹³Çobanzadə B. Ayın 28-də axşam iclası: Türk dillərinin monqol, tunqus, fin-Avropa dilləri ilə əlaqəsi haqqında müəllifin məruzəsi / Birinci Türkoloji qurultay // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 28 fevral (№ 50). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Zeynallı H. Zeynallı yoldaşın məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayın 2 mart səhər iclasında türk dilləri üçün istilah terminində vahid üsul və prinsiplərin qəbul edilməsi, bu prosesdə türk kəlmələrinə üstünlük verilməsi haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 4 mart (№ 54). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Zifeld A. Zifeld yoldaşın məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayın 2 mart səhər iclasında türk dilləri üçün elmi istilah, ixtisar edilmiş kəlmələr və türk ədəbi dilinin islah edilməsi məsələləri haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 4 mart (№ 54). – S. 2. – (ərəb qrafikasında).

¹⁴Malov S. Y. Professor Malovun əlavə məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayında uyğur və run əlifbasından, Orxon-Yenisey abidələrinin oxunmasının qədim türk dillərinin tədqiqində yeni bir mərhələ olması haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 2 mart (№ 52). – S. 3. – (ərəb qrafikasında); Jirkov L. İ. Professor Jirkovun məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayın 3 mart iclasında ərəb əlifbasından fərqli olaraq latın əlifbasının texniki üstünlükləri haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 5 mart (№ 55). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Yakovlev N. P. Professor Yakovlevin məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayın 2 mart axşam iclasında əlifba quruluşunun əsasları haqqında // *Yeni fikir* qəzeti. – 1926. – 4 mart (№ 1031). – S. 2. – (ərəb qrafikasında).

¹⁵Şerba L. Professor Şerbanın məruzəsi: Ana dilinin tədrisindəki cərəyanlar haqqında / Birinci Türkoloji qurultayın 5 mart axşam iclasında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 8 mart (№ 57). – S. 5. – (ərəb qrafikasında).

müəyyənləşdirilməsi, terminoloji siyasətin elmi əsaslar üzərində qurulması, eləcə də folklor və ədəbi irsin sistemli şəkildə tədqiqi mühüm yer tuturdu. Bu məsələlər türk xalqlarının elmi-mədəni integrasiyasına xidmət etməklə yanaşı, ümumtürk elmi mühitinin formalaşmasına real zəmin yaratmışdır.

Qurultayda təqdim olunan məruzələrin mövzuları və müəlliflərinin nüfuzu göstərir ki, həmin dövrdə türk xalqlarının dili, mədəniyyəti və tarixi ilə bağlı məsələlər geniş elmi müzakirə predmetinə çevrilmişdi. Bu fakt həm də bolşevik hakimiyyətinin həmin mərhələdə bu məsələyə müəyyən dərəcədə diqqət yetirdiyini göstərir.

“Kommunist” qəzetində dərc edilən digər yazılarda isə Qurultayın nəticələrinin xüsusilə təhsil sisteminin inkişafına, dərslərlərin hazırlanmasına, elmi terminologiyanın formalaşmasına və ümumilikdə maarifçilik hərəkatının güclənməsinə mühüm təkan verəcəyi vurğulanır. Qəzet səhifələrində yayımlanan bu materiallar qurultayın yalnız elmi deyil, həm də ictimai və mədəni həyat üçün böyük əhəmiyyət daşıdığını göstərən mühüm mənbələr kimi çıxış edirdi.

Sovet ideologiyası və “Kommunist” qəzetinin konseptual xətti

1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay münasibətilə “Kommunist” qəzetində dərc olunan məqalələr həmin dövrün ideoloji mühitini və sovet siyasi kursunu aydın şəkildə əks etdirir. Qəzet qurultayla bağlı geniş materiallar təqdim etsə də, bu yazıların məzmunu yalnız elmi müzakirələrlə məhdudlaşmır, eyni zamanda sovet ideoloji yanaşmasının təsiri altında formalaşırdı.

Əvvəla, qurultay haqqında dərc olunan məqalələrdə tədbir sovet hakimiyyətinin milli siyasətinin uğurlu nəticəsi kimi təqdim edilirdi. S. Ağamalıoğlunun çıxışları və məqalələrində, xüsusilə “Birinci Türkoloji qurultayın açılışı münasibətilə təbrik nitqi” və “Hüdud keçildi” kimi yazılarda¹⁶ əlifba islahatı və yeni yazı sisteminin tətbiqi sosialist quruculuğunun mühüm mərhələsi kimi şərh olunurdu. Bu kontekstdə əlifba

¹⁶ Ağamalıoğlu S. Birinci Türkoloji qurultayın açılışı münasibətilə təbrik nitqi // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 28 fevral (№ 50). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Ağamalıoğlu S. Hüdud keçildi: Birinci Türkoloji qurultayda yeni əlifba qərarı haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 7 mart (№ 56). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Ağamalıoğlu S. Sabir kitabxanasının ümumi iclasında “Türkoloji qurultayın əhəmiyyəti” mövzusunda məruzəsi: Türkoloji qurultay ətrafında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 21 fevral (№ 44). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Ağamalıoğlu S. Türkoloji qurultay ətrafında: Kütləvi savad üçün türk əlifbasının əhəmiyyəti haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 17 fevral (№ 41). – S. 1. – (ərəb qrafikasında).

dəyişikliyi yalnız texniki və ya elmi məsələ deyil, həm də sovet modernləşmə siyasətinin tərkib hissəsi kimi təqdim edilirdi.

Qəzetdə yer alan məruzələr və çıxışlar – N. İ. Aşmarin, V. Bartold, İ. N. Borozdin, B. Çobanzadə və digər alimlərin məqalələri – türk xalqlarının dili, tarixi və mədəniyyətinə dair mühüm elmi məsələləri əhatə etsə də, onların təqdimatı sovet ideoloji çərçivəsinə uyğunlaşdırılırdı. Türk xalqlarının ortaq dil və əlifba məsələləri “proletar beynəlmiləlçiliyi” ideyası ilə əlaqələndirilir, türk xalqları arasında elmi-mədəni yaxınlaşma sovet dövlətinin milli siyasətinin təbii nəticəsi kimi göstərilirdi¹⁷.

Məqalələrdə diqqət çəkən digər məqam isə türk xalqları arasında birlik ideyasının siyasi məzmunundan uzaqlaşdırılaraq yalnız elmi və mədəni əməkdaşlıq çərçivəsində təqdim edilməsidir. Məsələn, əlifba və terminologiya ilə bağlı müzakirələrdə bu məsələlər türk xalqları arasında inteqrasiya vasitəsi kimi deyil, daha çox savadlanmanın genişləndirilməsi, təhsil sisteminin yenilənməsi və sosialist mədəniyyətinin formalaşdırılması kontekstində şərh olunurdu. Bu yanaşma sovet ideologiyasının pan-türkçülük ideyasına ehtiyatla yanaşmasının mətbuatdakı əks-sədası kimi qiymətləndirilə bilər.

Eyni zamanda, qəzetdə dərc edilən teleqramlar, təbrik nitqləri və qurultay iclasları haqqında xəbərlər tədbirin beynəlxalq və siyasi əhəmiyyətini qabartmağa xidmət edirdi. SSRİ rəhbərliyi nümayəndələrinin qurultaya göndərdiyi təbriklər və rəsmi çıxışlar sovet dövlətinin milli mədəniyyətlərin inkişafına dəstək verdiyini nümayiş etdirmək məqsədi

¹⁷ Aşmarin N. İ. Professor Aşmarinin əlavə məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayda türk dillərinin tədqiq edilməsində türkoloqların apardıqları araşdırmalar və türk ləhcələrinin öyrənilməsində əldə edilən müvəffəqiyyətlər haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 2 mart (№ 52). – S. 3. – (ərəb qrafikasında); Ayvazov H. S. Yeni əlifba haqqında Ayvazov yoldaşın nitqi // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 7 mart (№ 56). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Baytursun Y. Baytursun yoldaşın əlavə məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayın 2 mart səhər iclasında əlifba və yazı sisteminin müəyyən edilməsi məsələsi haqqında // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 4 mart (№ 54). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Birinci Türkoloji qurultay. Ayın 28-də səhər iclası: Türk millətlərinin tarixinin tədqiq və tətəbbü işlərinin hazırkı vəziyyəti haqqında akademik Bartold, professor Borozdin və dosent İbaidullinin məruzələri // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 28 fevral (№ 50). – S. 5. – (ərəb qrafikasında); Birinci Türkoloji qurultay: 4 mart səhər və axşam iclası: Türk xalqlarının əlifbası haqqında müzakirələrdə Ağazadə, Maqşudov, Əfəndizadə, Hüseynov, Çobanzadə, Baraxov, Qaraçaylı, Yakovlev, Jirkov, Məmmədşadə yoldaşlar iştirak etmişlər // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 7 mart (№ 56). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Birinci Türkoloji qurultay: Qurultayın yeni əlifba qərarı haqqında professor Pavloviçin fikri // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 7 mart (№ 56). – S. 2. – (ərəb qrafikasında); Birinci Türkoloji qurultay: Qurultayın yeni əlifba qərarı haqqında professor Samoyloviçin fikri // *Kommunist* qəzeti. – 1926. – 7 mart (№ 56). – S. 2. – (ərəb qrafikasında).

daşıyırdı. Bu isə qurultayın sovet mədəni siyasətinin uğurlu nümunəsi kimi təqdim edilməsinə imkan yaradırdı.

Beləliklə, “Kommunist” qəzetində dərc olunan materialların təhlili göstərir ki, Birinci Türkoloji Qurultay haqqında məlumatlar yalnız elmi və informasiya xarakteri daşımır, həm də sovet ideoloji siyasətinin mühüm elementlərini özündə əks etdirirdi. Qəzet qurultayın elmi mahiyyətini işıqlandırmaqla yanaşı, onu sovet modernləşmə layihəsinin və proletar beynəlmiləlciliyi ideyasının təcəssümü kimi təqdim etməyə çalışmışdır. Buna baxmayaraq, həmin materiallar bu gün də qurultayın gedişini, müzakirə olunan problemləri və türkoloji elmin inkişaf mərhələlərini öyrənmək üçün qiymətli tarixi mənbə kimi böyük əhəmiyyət daşıyır.

Nəticə

Birinci Bakı Türkoloji Qurultayı XX əsrin ən mühüm elmi-mədəni hadisələrindən biri olmuşdur. Qurultay türk xalqlarının ortaq dil, əlifba və mədəni dəyərlərinin müzakirəsi üçün geniş imkanlar yaratmışdır. Bu prosesdə mətbuatın, xüsusilə də “Kommunist” qəzetinin rolu xüsusi qeyd edilməlidir. Qəzet qurultayın hazırlanması, keçirilməsi və qərarlarının ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm informasiya və ideoloji tribuna funksiyasını yerinə yetirmişdir. Akademik institutların və elmi təşkilatların hələ formalaşmadığı bir dövrdə “Kommunist” qəzeti milli elmi-mədəni qüvvələri öz ətrafında birləşdirən əsas mərkəzlərdən biri olmuş və qəzetdə dərc olunan materiallar təkcə jurnalistika nümunələri deyil, həm də Birinci Türkoloji Qurultayın tarixini, məqsəd və ideyalarını əks etdirən qiymətli elmi mənbələr kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bununla yanaşı, qəzetdə dərc olunan materialların məzmununda sovet ideoloji çərçivəsinin və dövrün siyasi məhdudiyyətlərinin təsiri də aydın şəkildə hiss olunur. “Kommunist” qəzeti qurultayı yalnız elmi və mədəni hadisə kimi deyil, eyni zamanda sovet ideologiyasına uyğun şəkildə təqdim etməyə çalışır. Məqalələrdə türk xalqları arasında elmi və mədəni yaxınlaşma prosesi proletar beynəlmiləlciliyi prinsipləri ilə əlaqələndirilir, bu yaxınlaşmanın sosialist cəmiyyətinin qurulmasına xidmət edən amillərdən biri olduğu vurğulanır.

Xüsusilə ortaq əlifba və dil məsələləri sovet maarifçilik siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri kimi şərh edilir. Bu yanaşmaya görə, əlifba islahatı və dil məsələlərinin tənzimlənməsi yalnız elmi problemlərin həlli deyil, həm də geniş xalq kütlələrinin savadlanmasına, yeni sosialist mədəniyyətinin formalaşmasına və təhsil sisteminin inkişafına xidmət edən vasitə kimi təqdim olunurdu. Qurultayın elmi müzakirələri və qəbul edilən qərarlar mətbuatda ideoloji süzgəcdən keçirilərək işıqlandırılırdı. Bu səbəbdən türk xalqlarının ortaq dil və mədəni yaxınlaşma ideyası milli və ya siyasi birlik konsepsiyası kimi deyil, daha çox sovet modernləşmə və mədəni quruculuq siyasətinin tərkib hissəsi kimi təqdim edilirdi. Beləliklə, qəzetin mövqeyi bir tərəfdən qurultayın elmi əhəmiyyətini vurğulasa da, digər tərəfdən bu hadisəni sovet dövlətinin ideoloji maraqları və siyasi strategiyası kontekstində şərh etməyə yönəlmişdi.

Bu xüsusiyyətlər həmin dövrün mətbuatının ümumi xarakterini də əks etdirir: elmi və mədəni proseslər haqqında məlumat verilsə də, onların təqdimatı çox vaxt mövcud siyasi ideologiyanın tələbləri və interpretasiya çərçivəsi daxilində həyata keçirilirdi. Buna baxmayaraq, dərc olunan materiallar həm qurultayın gedişini, həm də türkoloji elmin inkişaf istiqamətlərini öyrənmək baxımından bu gün də mühüm tarixi mənbədir.

Eyni zamanda bu materiallar göstərir ki, 1920-ci illərin mətbuatı həm maarifçi, həm təbliğatçı, həm də elmi informasiya daşıyıcısı funksiyasını yerinə yetirmişdir. Sonrakı illərdə, xüsusilə 1930-cu illərin repressiya siyasəti fonunda, həmin dövrdə formalaşmış türkoloji yüksəlişə münasibət dəyişmiş, milli-elmi təşəbbüslər daha sərt ideoloji nəzarət altına alınmışdır. Hətta 1926-cı ildən sonrakı dövrdə sovet mətbuatında Bakı Türkoloji Qurultayı ilə bağlı ara-sıra yazılar dərc edilsə də, "Kommunist" qəzeti öz fəaliyyətinin sonrakı mərhələlərində bu mövzuya bir daha müraciət etməmişdir.

Birinci Türkoloji Qurultay və onun mətbuatda təqdimatı türk xalqlarının elmi-mədəni tarixində həm ümid, həm də mürəkkəb ideoloji reallıqların vəhdətini əks etdirən mühüm mərhələ kimi dəyərləndirilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Ağamalıoğlu, S. (1926). *Birinci Türkoloji qurultayın açılışı münasibətilə təbrik nitqi*. Kommunist qəzeti, 28 fevral, №50, s.5.
2. Ağamalıoğlu, S. (1926). *Hüddud keçildi: Birinci Türkoloji qurultayda yeni əlifba qərarı haqqında*. Kommunist qəzeti, 7 mart, №56, s.2.
3. Ağamalıoğlu, S. (1926). *Sabir kitabxanasının ümumi iclasında "Türkoloji qurultayın əhəmiyyəti" mövzusunda məruzəsi: Türkoloji qurultay ərəfəsində*. Kommunist qəzeti, 21 fevral, №44, s.5.
4. Ağamalıoğlu, S. (1926). *Türkoloji qurultay ətrafında: Kütləvi savad üçün türk əlifbasının əhəmiyyəti haqqında*. Kommunist qəzeti, 17 fevral, №41, s.1.
5. Ağamalıoğlu, S. (1925). *Türkoloji qurultayı bizə nə verə bilər?*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.4.
6. Ağazadə, F. (1921). *Əlifbanın dil yanlışlıqlarına təsiri*. Kommunist qəzeti, may, №227, 229, 232, 236.
7. Aşmarin, N. İ. (1926). *Professor Aşmarinin əlavə məruzəsi: Birinci Türkoloji qurultayda türk dillərinin tədqiq edilməsində türkoloqların apardıqları araşdırmalar və türk ləhcələrinin öyrənilməsində əldə edilən müvəffəqiyyətlər haqqında*. Kommunist qəzeti, 2 mart, №52, s.3.
8. Aşmarin, N. İ. (1925). *Türkoloji qurultayı haqqında bir neçə kəlmə*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.5.
9. Ayvazov, H. S. (1926). *Yeni əlifba haqqında Ayvazov yoldaşın nitqi*. Kommunist qəzeti, 7 mart, №56, s.2.
10. Bartold, V. V. (1926). *Akademik Bartoldun məruzəsi: "Türk xalqları tarixinin tədqiqi haqqında"*. Kommunist qəzeti, 1 mart, №51, s.3.
11. Bartold, V. V. (1925). *Türkoloji Qurultay münasibətilə*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.4.
12. Baytursun, Y. (1926). *Əlifba və yazı sisteminin müəyyən edilməsi məsələsi haqqında əlavə məruzə*. Kommunist qəzeti, 4 mart, №54, s.2.
13. *Birinci Türkoloji qurultay*. (1926). *Türk millətlərinin tarixinin tədqiq və tətəbbü işlərinin hazırkı vəziyyəti haqqında*. Kommunist qəzeti, 28 fevral, №50, s.5.
14. *Birinci Türkoloji qurultay*. (1926). *Türk xalqlarının əlifbası haqqında müzakirələr*. Kommunist qəzeti, 7 mart, №56, s.2.
15. *Birinci Türkoloji qurultay*. (1926). *Qurultayın yeni əlifba qərarı haqqında professor Pavloviçin fikri*. Kommunist qəzeti, 7 mart, №56, s.2.
16. *Birinci Türkoloji qurultay*. (1926). *Qurultayın yeni əlifba qərarı haqqında professor Samoyloviçin fikri*. Kommunist qəzeti, 7 mart, №56, s.2.
17. Cəbiyev, H. (1926). *Cəbiyev yoldaşın təbrik nitqi*. Kommunist qəzeti, 9 mart, №58, s.5.
18. Çobanzadə, B. (1926). *Türk dillərinin monqol, tunqus, fin-Avropa dilləri ilə əlaqəsi haqqında*. Kommunist qəzeti, 28 fevral, №50, s.5.
19. Çobanzadə, B. (1925). *Türkoloji qurultayı*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.4.
20. Xəlil Səid. (1929). *Yeni əlifba yollarında: eski xatirə və duyğularım*. Bakı.
21. Jirkov, L. İ. (1926). *Ərəb əlifbasından fərqli olaraq latın əlifbasının texniki üstünlükləri haqqında*. Kommunist qəzeti, 5 mart, №55, s.2.

22. Malov, S. Y. (1926). *Uyğur və run əlifbası, Orxon–Yenisey abidələrinin oxunması haqqında*. Kommunist qəzeti, 2 mart, №52, s.3.
23. Menzel, T. (1926). *Die Ergebnisse des I. Turkologen-Kongresses in Baku*. Körösi Csoma – Archivum II, ss.143–162.
24. Menzel, T. (1927). *Türkoloji kongres, Bakı 1926*. Der Islam, №16.
25. Musabəyov, G. (1926). *Birinci Türkoloji qurultayın iştirakçalarına təbrik nitqi*. Kommunist qəzeti, 28 fevral, №50, s.5.
26. Oldenburq, S. F. (1926). *Türk xalqları arasında ölkəşünaslıq işləri haqqında*. Kommunist qəzeti, 9 mart, №58, s.5.
27. Poppe, N. (1925). *Elmi məsələlərin həllində Türkoloji qurultayın əhəmiyyəti*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.5.
28. Radebold, V. (1926). *Bakıda Türk xalqları qurultayı*. Mitteilungen der Deutsch-Türkischen Vereinigung, №5, ss.143–162.
29. Rıpkı, J. (1941). *Teodor Menzel xatirəsinə (Memoriam Theodor Menzel)*. Praqa.
30. Şerba, L. (1926). *Ana dilinin tədrisindəki cərəyanlar haqqında*. Kommunist qəzeti, 8 mart, №57, s.5.
31. Yakovlev, N. P. (1926). *Əlifba quruluşunun əsasları haqqında məruzə*. Yeni fikir qəzeti, 4 mart, №1031, s.2.
32. Vitter, P. (1926). *Türk xalqlarının birinci kongresi*. Berliner Börsen-Courier, №173.
33. Zeynalı, H. (1926). *Türk dilləri üçün istilah terminində vahid üsul və prinsiplərin qəbul edilməsi haqqında*. Kommunist qəzeti, 4 mart, №54, s.2.
34. Zifeld, A. (1926). *Türk dilləri üçün elmi istilah və türk ədəbi dilinin islah edilməsi məsələləri haqqında*. Kommunist qəzeti, 4 mart, №54, s.2.
35. Zifeldt, A. (1925). *Türkoloji qurultayına dair*. Kommunist qəzeti, 9 noyabr, №256, s.5.
36. Vəli Nərimanoğlu, K., Ağakışiyev, Ə. (2006). *1926-cı il Birinci Bakı Türkoloji Qurultayı*. Bakı: Çinar-Çap.

Намиг Ахмедов (Азербайджан)

Советское идеологическое пространство и дискурс I Тюркологического съезда в газете «Коммунист»

Аннотация

Первый тюркологический съезд, состоявшийся в Баку в 1926 году, стал одним из важнейших поворотных моментов в научной, культурной и общественной жизни тюркских народов. Съезд выступил в качестве крупной международной научной платформы, на которой обсуждались такие важные вопросы, как развитие тюркских языков, проблема единого алфавита, терминология, вопросы литературного языка, истории и этнографии. Объединив ученых, писателей и общественных деятелей из различных регионов тюркского мира, съезд имел значение не только с научной точки зре-

ния, но и в контексте укрепления культурной интеграции и формирования общего интеллектуального пространства тюркских народов. Обсуждения и решения, связанные с переходом на новый латинский алфавит, впоследствии сыграли важную роль в истории просвещения, письменности и культурной модернизации тюркского мира.

Периодическая печать того времени, особенно газета «Kommunist», сыграла значительную роль в подготовке съезда, его организации и распространении его идей среди широкой общественности. Накануне съезда газета уделяла большое внимание вопросам реформы алфавита, перспективам развития тюркских языков и тюркологическим исследованиям, а также регулярно освещала ход работы съезда. В статье рассматривается деятельность газеты до и после съезда, анализируется её роль в пропаганде идеи нового алфавита, распространении тюркологической научной мысли и формировании общественного мнения.

Одновременно исследование показывает, что «Коммунист» выступал не только как средство информации, но и как важная идеологическая и интеллектуальная платформа, направлявшая научный и общественный дискурс эпохи. На конкретных примерах анализируется вклад газеты в распространение идей съезда, развитие просветительских и образовательных реформ, а также её влияние на интеллектуальную атмосферу рассматриваемого периода.

Ключевые слова: *Первый тюркологический съезд, реформа алфавита, газета «Коммунист», тюркология, период репрессий.*

Namig Ahmadov (Azerbaijan)

Soviet Ideological Space and the Discourse of the First Turkological Congress in the Newspaper “Communist”

Abstract

The First Turkological Congress that held in Baku in 1926 became one of the most significant landmarks in the scientific, cultural, and social life of the Turkic peoples. The Congress served as a large-scale international scholarly platform where important issues such as the development of Turkic languages, the adoption of a common alphabet, terminology, issues of literary language, history, and ethnography were extensively discussed. The presentable Congress that bringing to-

gether scholars, writers, and public figures from various regions of the Turkic world assumed a special importance not only from an academic perspective, but also as a catalyst for cultural integration and the formation of a shared intellectual space among Turkic peoples. The large discussions and adopted decisions concerning the transition to a new Latin-based alphabet in the Congress subsequently played a significant role in the history of literacy, education, and cultural modernization throughout the Turkic world.

The periodical press of the time, particularly the newspaper entitled as “Communist”, played a special role in the preparation and organization of the Congress and in delivering its ideas to the wider public. The newspaper devoted considerable attention to alphabet reform, the future development of Turkic languages, and Turkological studies during the Congress, while also providing regular coverage of the proceedings of the Congress. This article examines the activities of the newspaper entitled as “Communist” before and after the Congress and analyzes its role in promoting the idea of the new alphabet, spreading of the scientific thought about Turkology, and the formation of the public opinion.

At the same time, the study further demonstrates that the newspaper entitled as “Communist” functioned not only as a source of information, but also as an influential ideological and intellectual platform that helped direct the scientific and social discourse of the period. The newspaper’s contribution in the field of spreading the ideas of the Congress, formation of Turkological scientific thought, promoting educational and enlightenment reforms and orientation of the public opinion is attracted to analysis on the basis of the concrete samples.

Keywords: *alphabet reform, the First Turkological Congress, “Communist” Newspaper, Turkology, repression period.*
